

COMISIA PENTRU AFACERI EUROPENE

Intervenția președintei comisiei, Gabriela Crețu, la Conferința ”De la coeziune la convergență”
26 octombrie 2017, Banca Națională a României

”Stimați prieteni și participanți,

Personal, sunt federalistă; o federalistă de stânga. Realismul critic care va transpărea din prezentarea mea, subliniez din start, nu este euroscepticism; este efortul de a face un diagnostic corect și onest al stării de fapt, cu speranța de a putea construi un lung viitor european și a nu rămâne doar cu trecutul comunitar de un deceniu, cel pe care îl celebrăm astăzi.

Democrația este dar... nu funcționează

Sunt singurul parlamentar vorbitor în conferință, în această calitate. Asta mă obligă să analizez politicile de adoptat prin prisma efectelor asupra cetățenilor și a reacției acestora față de ele, pentru că decizia economică este cea mai politică dintre decizii, în ciuda a ceea ce se sugerează când se vorbește despre aspecte ”tehnice”; decizia financiar/economică nu este neutră, afectează atât statele cât și categoriile de cetățeni în mod diferit; iar acestea se află deja în situații diferite.

Acesta e și motivul principal pentru care aceste decizii trebuie păstrate și luate în cadrele democratice. Deocamdată, lucrurile nu stau deloc așa. La nivel european, trecerea de la metoda comunitară, la cea interguvernamentală iar apoi la ”noaptea cuțitelor lungi” din Consiliul European și dominația Troikăi, sunt dovezi de netăgăduit ale unui regres în privința funcționării democratice, nu a structurilor democratice; ele există.

Responsabilitatea statului nu poate fi mai mare decât capacitatea sa de intervenție

Aderarea la Uniunea Europeană a avut drept obiectiv integrarea. România este astăzi parte a Uniunii Europene, cu competențe transferate, limitate și partajate, integrarea pieței naționale în piața unică, aplicarea legislației comunitare, coordonarea politicilor, etc. Coeziunea și convergența sunt obiective care pot fi atinse doar dacă măsurile adoptate la ambele niveluri – național și european – sunt concertate și converg ele însele. Spun asta pentru că asistăm la o schimbare de paradigmă: de la solidaritatea cu origini în actele fondatoare ale Uniunii, la responsabilizarea statelor, ca substitut al unei solidarități slăbite. Or, responsabilitatea statului nu poate fi mai mare decât capacitatea sa de intervenție și control asupra rezultatelor. Dar nici nu trebuie să fie mai mică!

Despre autonomia părții în întreg

Componenta europeană a atingerii obiectivelor propuse, asupra căreia mă voi opri în special, e trecută la *caeteris paribus*, cum zic latinii, adică condiție constantă. Or, viitorul convergenței nu depinde de aplicarea vreunei rețete naționale cunoscute și verificate. E un proces adaptativ continuu care nu ține doar de ce decizii ia Bucureștiul la București, ci și de ce politici alege să susțină la Bruxelles, în ce alianțe intră, ce proiect de Europă propune, acceptă sau implementează, cu voie sau independent de voința proprie. Depinde de ceea ce fac ceilalți. E un proces multifactorial care are un orizont mereu mișcător și la care contribuim.

La nivel comunitar, sunt la dispoziție trei categorii de instrumente de intervenție – financiare, reglementări și coordonarea politicilor. În plus, există unul pe care îl trecem sub tăcere deși el este peste tot – e sângele care irigă economia, cum învățăm la școală – moneda, adică euro. Aceste instrumente pot să stimuleze și susțină eforturile de convergență sau, dimpotrivă, să creeze decalaje economice și alimenteze divergențele politice deja existente; sau să se anuleze reciproc.

Convergență cu Uniune sau fără Uniune!?

Evaluarea opțiunilor posibile de politici necesar de implementat în continuare presupune un răspuns prealabil: vrem convergență cu Uniune sau convergență fără Uniune?! Să mă explic. În ultima perioadă, politicile aplicate și toate dezbaterile purtate au urmărit să facă funcțional sistemul monetar, nu să-l facă pe acesta un instrument de susținere a dezvoltării europene. Stabilitatea zonei euro sau aderarea la aceasta au înlocuit obiectivele de dezvoltare ale societăților noastre sau ale Uniunii, ca întreg; drept urmare, și politicile aferente. În țara noastră, circulă încă unele teorii după care ar fi posibilă o convergență rapidă, fără legătură cu dezvoltarea și cu creșterea echitabil distribuită. Soluția ar fi reducerea Uniunii la statutul de piață unică, piețele libere generând convergență.

De ce ar fi piețele eficiente în acest domeniu nu ne pot răspunde dar nici nu se întreabă cei care propun asta; criza din 2007-2008 ne-a arătat cu prisosință că sunt incapabile să se regleze pe ele însele, să distingă între investiția cu valoare și cea cea fără. Realitatea empirică globală contrazice, de asemenea, ipoteza. Convergență de la sine nu există. Apropierea nivelurilor ar fi posibilă dar în jos, prin diminuarea standardelor sociale, de mediu și cu renunțarea la obiectivul european de a transforma Uniunea într-o putere globală, cu o voce unică. *Cui prodest!?* Celor care au fost beneficiari și până acum. În realitate, e doar o convergență aparentă.

Dacă însă vrem să păstrăm Uniunea, ceea ce se presupune că ne dorim, convergența socială - în planul bunăstării și dezvoltării umane - și cea teritorială, a fiecărei regiuni în parte, sunt condiții *sine qua non*. Sunt obligatorii. Sunt înscrise în Tratat. Adăugarea coeziunii teritoriale, odată cu Tratatul de la Lisabona, alături de cea economică și socială, a fost salutată ca un mare succes, la momentul modificării Tratatelor.

Drumul greu al convergenței cu politici divergente

Cum ajungem însă la ele simultan!? Noua filosofie a investițiilor, care a debutat odată cu Planul Juncker, naște îngrijorări în această privință. Modificarea este de substanță. Investițiile publice directe, în active, finanțate și prioritizate de către guverne, în funcție de nevoile sporirii coeziunii, sunt înlocuite cu garanții publice acordate unor împrumuturi private pentru realizarea investițiilor. Stabilirea priorităților nu o mai fac guvernele, conform interesului public pe

termen lung, ci un comitet de experți, pe criterii mai curând financiare (bancabilitate); riscul gândirii pe termen scurt, care însoțește obiectivul maximizării profiturilor, urmărește selecția; pericolul ca regiunile defavorizate deja să fie defavorizate și în acest caz este prezent.

Pe de altă parte, deficiențele de structură ale sistemului monetar european fac ca moneda comună să funcționeze ca un burete care absoarbe plus-valoarea de la margini și o concentrează la centru, producând divergență, nu convergență.

Soluții bune la probleme greșit definite sau diagnostic onest!?

Proiectarea viitorului necesită un diagnostic în adâncime și în ansamblu al problemelor prezentului, ca și o evaluare a politicilor trecutului apropiat; de exemplu, e necesară o evaluare a rezultatelor *Tratatului de Stabilitate, coordonarea și guvernarea*, la cinci ani de aplicare, după cum el însuși prevede. Dacă nu învățăm din istoria recentă, vom repeta greșelile așteptând alt rezultat. Alt rezultat chiar este posibil cu același tratament dar nu este și de dorit - să moară pacientul.

Lipsa unui diagnostic premergător elaborării scenariilor a fost reproșul fundamental la adresa *Cărții albe privind viitorul Uniunii*. Ceva nu merge. Uniunea și-a pierdut pentru mulți șarmul de altă dată. Absenteismul politic și exercitarea nedemocratică a puterii o deligitimează, neosuveranismul și populismul o atacă. Un stat iese. O regiune vrea să se rupă de un stat. Alții își propune același lucru. În fiecare dintre statele membre nemulțumirile cetățenilor cresc. Neîncrederea crește. Între state, cu precădere. În instituții, de asemenea. Asta se întâmplă în ciuda faptului că Uniunea Europeană este încă cea mai dezvoltată, pașnică și chiar echitabilă dintre societățile existente. Dacă folosim indicatori globali și mediile.

Cum ne mințim pe noi înșine cu statistici

Sunt epistemolog de formație; asta îmi spune că pentru a schimba realitatea în direcția dorită, deseori trebuie să modificăm întâi instrumentele intelectuale de intervenție și măsurătorile în care o forțăm să intre! Convergența lentă și relativa coeziune socială, par liniștitoare pentru unii dintre noi; ele sunt mai iluzorii decât vrem să credem. Măsurătorile inadecvate ascund ceea ce ar trebui să arate și știm, de fapt - inegalitățile sunt profunde și în creștere. Nu doar în România. În interiorul fiecărei societăți și între societățile europene.

Ipoteza clasică a convergenței este una a creșterii nelimitate, în care cei rămași în urmă se străduie să crească mai repede. Avem calcule pentru România; creșterea alimentează optimism; suntem la 59% din media europeană, ceea ce reprezintă un progres față de momentul aderării; la ritmul mediu de creștere înregistrat, în 27 de ani am atinge media statelor din Zona Euro iar în 13 ani, 75% din nivelul acesteia, conform unui studiu realizat sub coordonarea lui Daniel Dăianu, căruia țin să-i mulțumesc pentru toate cercetările făcute.

Indicatorul utilizat în mod obișnuit drept măsură a convergenței este Produsul Intern Brut, un indicator global al veniturilor obținute în România, nu de cetățenii români sau firmele cu capital românesc, un indicator anual, eventual urmărit la paritatea puterii de cumpărare; el se raportează la numărul de locuitori și se obține media. Distribuția rezultatelor economice nu a fost considerată o temă serioasă pentru gândirea economică dominantă.

Analizând structura acestor venituri, vedem altceva; convergența profiturilor este excelentă; suntem la peste 80% din media europeană; veniturile gospodăriilor, în schimb, sunt doar

undeva, la 32%. La nivel regional, regiunea capitalei a crescut de 2,9 ori în ultimii 15 ani dar regiunea Nord Est, doar de 1,7 ori; și erau inegale din start.

Creștem în direcția greșită

Creșterea a fost puternic divergentă! Cincimea de sus câștigă în România de peste 8 ori mai mult decât cea de jos; dacă am analiza și distribuția în cazul cincimii de sus am vedea cât de relativă e bogăția "bogaților", veniturile mari fiind concentrate probabil la primul procent din populație. La fel, profiturile mari sunt la corporații (cele mai multe cu capital străin) și mici la IMM-uri. Dar cea mai mare divergență este cea dintre muncă și capital. Din PIB-ul României, circa o treime se duce la muncă (salarii) iar restul de două treimi remunerează capitalul; situația este răsturnată față de statul bunăstării, la care visăm. În plus, trei milioane de români care lucrează în alte state contribuie la PIB-ul altora.

Facem ce putem. Putem puțin. Facem și mai puțin

Reformele structurale, însoțite de privatizari permanente, adesea pur ideologice, au transferat patrimoniul din zona publică în cea privată, permițând concentrarea activelor în zona privată (a cetățenilor/firmelor românești sau străine); veniturile viitoare depind însă de activele deținute de stat. Avuția unei națiuni, ca și cea a unei persoane, joacă și un rol de "stabilizare automată". Mai amintim și politica de tăiere a contribuțiilor și reducere a taxelor care a făcut stabilizatorii automați clasici din ce în ce mai fragili iar capacitatea de intervenție a statului din ce în ce mai mică; limitarea deficitelor prin regulile guvernantei și propria politică fiscală au multiplicat slăbiciunea.

Unul face, altul trage.

Mai întâmpinăm încă o problemă de incoerență a abordării. În interiorul Uniunii, stabilim ierarhii comparând rezultatele economice ale unor entități politice cu granițe, statele, adică; afirmăm că unele performează iar altele nu. În același timp, ne facem titlu de glorie că avem o economie fără granițe, numită piață unică europeană, cu libera circulație a bunurilor, serviciilor, capitalurilor, forței de muncă, toate neîngradite. Chiar recunoaștem explicit gradul mare de integrare și dificultățile de a stabili contribuția la rezultatul final, ca și faptul că, spre exemplu, corporațiile transnaționale nu au granițe; ilustrez situația cu dificultățile întâmpinate în a stabili o formulă de calcul pentru baza de impozitare comună a corporațiilor.

Perseverăm, în același timp, în a considera criteriile de la Maastricht un soi de "must do" neinterogabil. Or, criza ne-a arătat că statele respectuoase cu criteriile, elevii model, departe de a fi protejate, au suportat efectele negative la un nivel nemeritat (Irlanda, Spania) și le suportă încă. Alte state, mai puțin atente la încadrarea strictă în criterii au depășit cu ușurință criza. Dacă acest lucru se întâmplă, înseamnă că de fapt măsurăm ce nu trebuie și, pe această bază, aplicăm politici eronate. Poate că balanța de plăți a unui stat e mult mai relevantă; mai ales că, întotdeauna, surplusul unuia este deficitul altuia...

În baza acestui diagnostic primar, convergența economică, socială și teritorială a viitorului - o putem numi politica de dezvoltare - ar presupune câteva măsuri urgente.

”Ca să-i încurajăm pe alții, trebuie să fim curajoși noi înșine”

Să ne alăturăm celor care vor să relanseze pe noi baze Uniunea Europeană, înlocuind moneda comună, ale cărei efecte divergente trebuie admise, cu o autentică monedă unică. Mai înseamnă o modificare a criteriilor actuale de convergență, evaluarea efectelor *Tratatului de Guvernanță*, înlocuirea politicilor de austeritate cu o politică susținută de creștere care să aibă și instrumentele adecvate – un fond de solidaritate și stabilizare, pe lângă fondurile de coeziune care trebuie menținute și utilizate eficient, inclusiv pentru finanțarea unor politici industriale. Esențială rămâne emiterea unor obligațiuni europene (bonduri) pentru a ieși din cercul vicios în care statele se împrumută într-o monedă asupra căreia nu dețin controlul; și o Bancă Centrală Europeană adevărată, ale cărei funcții să depășească pe cea unică actuală - țintirea inflației.

Investiția în educație, inclusiv prin crearea unor politici europene în domeniu, este esențială; măcar din două rațiuni. Pe de o parte, ar compensa efectele negative duble ale migrației forței de muncă, în special calificate - cheltuiem să o formăm și pierdem pentru că nu returnează societății investiția făcută - și ar diminua tensiunile dintre statele membre pe această temă. Pe de altă parte, ținând cont de rapiditatea cu care se construiește economia digitală și extinde robotizarea, putem preveni ca societatea noastră să se transforme într-o barbarie *high tech*. Aduc aici argumente economice, pe lângă cel esențial, al plasării omului în centrul politicilor. În plus, la nivel național, avem încă o mare problemă de capacitate; nu doar administrativă, în majoritatea domeniilor; ea excede, cu certitudine, efectele negative ale corupției de care vorbim atât.

Bunurile publice și interesul public trebuie reinventate, în paralel cu dezvoltarea altor forme de activități economice decât cele ghidate de maximizarea profitului. Rolul economiei sociale, cooperatiste, și al capacității oamenilor de a produce prin asociere bunurile de care au nevoie trebuie recunoscut și sprijinit.

Mergem pe contrasens.

A nu se înțelege că doar unele dintre măsurile europene produc divergență și ar trebui schimbate. Noi înșine ne îndepărtăm de obiectiv prin politica fiscală, în primul rând, și prin slăbiciunile celei de protecția mediului, în al doilea. Sistemul actual de impozitare produce inegalități și delegitimează statul, prin îndepărtarea majorității cetățenilor de politică. El trebuie înlocuit.

Fără o schimbare de profunzime a filosofiei politice, poate urma o perioadă de revoltă socială. Trebuie învins egoismul clasei dominante și făcute reforme pentru oameni, nu doar pentru piețe. Nu de efectele declarației de independență a Cataloniei trebuie să ne temem, ci de cauzele care au creat tensiunea socială care a răbufnit prin această supapă. Cauza principală este inegalitatea socială strigătoare la cer și tratarea oamenilor ca unelte de utilizat pentru eficientizarea economiei și nu a economiei ca o activitate necesară dezvoltării omului și societății.

Pentru a ieși din acest cerc vicios e necesară multă voință politică și o viziune largă. ”Ca să îi încurajăm pe alții, trebuie să fim curajoși noi înșine”, afirma odată actualul președinte al Germaniei. Sper că i-am urmat sfatul. Dumneavoastră!?”

GABRIELA CREȚU